

ZUZANA MARIE KOSTIČOVÁ

KAROLINUM

NÁBOŽENSTVÍ MAYŮ

Náboženství Mayů

Zuzana Marie Kostířová

Recenzovali: Mgr. Jan Kapusta, Ph.D.
doc. Mgr. Markéta Křířová, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Redakce Jan Suřer
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2018
Text © Zuzana Marie Kostířová, 2018
Illustrations © Polina Kazakova (obr. 11-24, 30-31), 2018
Maps © Jaroslav Synek, 2018

ISBN 978-80-246-3992-5
ISBN 978-80-246-4218-5 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod	11
Téma, cíle a metodologické poznámky	11
Struktura knihy	14
ČÁST PRVNÍ: MAYSKÁ KULTURA V MEZOAMERICKÉM KONTEXTU	17
1. Mayové a Mezoamerika: uvedení do dějin mayské kultury	19
Co je Mezoamerika?	19
Mayové středoameričtí, nebo mezoameričtí?	19
Vývoj termínu „Mezoamerika“ a nejvýznamnější subregiony	21
Přírodní podmínky a způsob obživy v Mezoamerice	24
Geografické podmínky a klima	24
Zemědělství	25
Společenská struktura a politická organizace	28
Dílčí regiony mayské oblasti	30
Dějiny Mayů v mezoamerickém kontextu	33
Periodizace dějin Mezoameriky	33
Předkeramické období	37
Předklasické období a předklasický kolaps	42
Klasické období	46
Klasický kolaps	50
Poklasické období a conquista	53
2. Prameny ke studiu mayského náboženství	59
Hlavní skupiny pramenů, metodologie a metodologické obtíže	59
Hmotné a ikonografické prameny	61
Jazyky a písmo	63
„Mayština“ a mayské jazyky	63
Mayské písmo	66
Glyfické prameny v mayských jazycích	68
Latinkou psané koloniální mayské prameny	71
Prameny v guatemalských jazycích	72
Prameny v yukatečtině	74
Nejdůležitější španělské koloniální prameny	77
ČÁST DRUHÁ: POSVÁTNÉ BYTOSTI A POSVÁTNÁ VYPRÁVĚNÍ	79
Úvod do problematiky mayských božstev: nástin badatelské diskuse	81
Od králů přes mýty až k bohům	89

3. Ptáci, déšť a posvátní králové	91
Nejstarší vrstva mayského náboženství	91
Posvátná architektura předklasického období	92
Nadpřirozené motivy a symboly	95
Počátky posvátné královské moci	102
Posvátná královská moc v klasickém období	103
Královské dynastie a jejich politicko-náboženská legitimita	103
Kult předků	107
Král jako bůh a velekněz	110
Král jako šaman	113
Otázka proměny posvátné královské moci v poklasickém období	115
4. Kosmogonický mýtus a jeho hlavní protagonisté	121
Popol Vuh	121
Jak bohové tvořili svět	122
Sestup hrdinských dvojčat do podsvětí	125
Stvoření světa v klasickém období	130
Stětí mytického krokodýla a potopa světa	131
První kukuřice a tři ohništní kameny	133
Kukuřice v mayské kosmogonii a mayském náboženství	135
Založení světa jako kukuřičného pole	135
Mayský kukuřičný bůh v průběhu věků	138
Agrární rozměr mýtu o stvoření	141
Hrdinská dvojčata, tři Juraqani a další protagonisté mýtu	142
Junajpu a Xb'alanke	142
Palenská triáda	143
Solární rozměr mýtu o stvoření	149
5. Další protagonisté mayského náboženství	153
Bůh D / Itzamnaaj	153
Starší pojetí: Morley a „Hunab Ku“	154
Starší pojetí: Thompsonův univerzální bůh	155
Mexická škola a další současné podoby thompsonovského odkazu	157
Itzamnaaj v klasických pramenech a souvislost s Hlavním ptačím božstvem	160
Itzamnaaj v poklasických pramenech	163
Bůh L (bůh M)	165
Bůh L jako vládce podsvětí	165
Bůh L jako bůh bohatství a léčení	167
Bohyně O a I	168
Tradiční interpretace: Dvě tváře bohyně Mésíce	168
Kritika tradičního pojetí	170
Moderní rekonstrukce lunárních božstev v klasickém a poklasickém období	171

Bůh B / Chaahk	173
Vlídne deště a hrozivé hurikány	173
Další rozměry a souvislosti	175
Symbolické a lokální varianty	176
Bůh G: K'inich Ajaw	178
Předklasické a klasické období	179
Poklasické období	180
Bůh A: božstvo smrti	181
Dílčí božstva smrti	184
K'uk'ulkan, opeřený had	185
Kontext: středomexický quetzalcoatlovský cyklus	186
Toltékové na Yucatánu	188
K'uk'ulkan střízlivýma očima	190
Další mayská božstva	192
Bůh H: bůh větru	193
Bůh C	193
Bůh N	195
Bůh A': Akan	195
ČÁST TŘETÍ: POSVÁTNO VE SVĚTĚ	197
Náboženská praxe v mayském kontextu	199
Lidská oběť, nedoceněná i přeceněná	201
Další potíže s rituály	202
6. Astronomie, astrologie a kalendář	205
Počítání času v Mezoamerice a u Mayů	205
Mezoamerická astronomie – nebo mezoamerická astrologie?	205
Matematika a astronomické záznamy	207
Pan-mezoamerické cykly	210
Haab: solární rok	211
Tzolk'in: sakrální rok	214
Kalendářní kolo a nosiči roků	216
Mayská specifika: dlouhý počet	217
Základní cykly	217
„Dlouhý dlouhý počet“ a stvoření světa	220
U kahlay k'atuno'ob: poklasická proměna kalendáře	224
Kalendář a astronomie	225
Slunce, Měsíc a zatmění	225
Mayská astronomie v praxi: tabulka Venuše	
v Drážďanském kodexu	227
Další planety a souhvězdí	229

Kalendář a svátky	231
Ukončení roku: obřady Wayebu v poklasickém období	232
Novoroční obřady Popu a ostatní rituály haabu	236
Co víme o klasických kalendářních slavnostech?	237
7. Rituální praxe	239
Role a význam lidské oběti v Mezoamerice	240
Hladoví bohové, nebo hladoví obětníci?	240
Povinnost, výsada a trest	241
Oběť náhradou	245
Obětní praxe	246
Rituální mučení	246
Lidská oběť	248
Oběť krve	251
Zvířecí oběť	255
Vykuřování, libace a oběť předkladem	255
Další dílčí součásti svátků	257
Přípravné purifikační praktiky	257
Průvody, tanec, divadlo a hudba	258
Hostiny a pitky	260
Rituální intoxikace	261
Rituální fenomény mimo kalendářní kontext	263
Míčová hra	264
Přechodové rituály	270
Zasvěcování a odsvěcování budov	274
Náboženští specialisté	275
8. Člověk a svět	279
Podoby mayské „duše“	280
Náboženství a koncept „duše“	280
Pojetí „duše“ v mayské kultuře	282
Fenomén wahy/nahual	286
Svět a jeho povaha	288
Symbolické pojetí země, nebe a dalších dílčích fenoménů	288
Horizontální a vertikální struktura světa	293
Posvátné „portály“	298
Krajina, divočina, město	301
Divočina: les, hory a jeskyně	301
Město jako jeviště	304
Kultické budovy	308

